Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət Nazirliyi

Azərbaycan Milli
Kitabxanası

AKADEMİK ZƏRİFƏ ƏLİYEVA-100

DAYCEST

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət Nazirliyi

Azərbaycan
Milli Kitabxanası

Akademik Zərifə Əliyeva – 100

Daycest

BAKI – 2023

Tərtibçi: **A.Koçak**

İxtisas redaktoru: **K.Tahirov,**
Professor, Əməkdar mədəniyyət işçisi

Akademik Zərifə Əliyeva – 100: daycest /tərt. ed. A.Koçak; ixt. red. K.Tahirov.– Bakı, 2023.– 40 s.

© Azərbaycan Milli Kitabxanası, 2023

Əsl həkim yalnız o şəxsdir ki, xəstənin əzablarını öz əzabları bilir və onun üçün sağalıb evinə-eşiyinə qayıtmış insanın təbəssümü ən yüksək mükafatıdır.

Zərifə Əliyeva,
Görkəmli oftalmoloq alim

…Mənim üçün o, birinci növbədə, böyük bir insan idi. Zərifə xanım sədaqətli həyat yoldaşı, çox mehriban, sədaqətli ana, mənim ailəmi, mənim uşaqlarımı, mənim nəvələrimi yaşadan, böyüdən bir fədakar insan kimi qəlbimdə yaşayır.

Heydər Əliyev,
Azərbaycan xalqının ümummilli lideri

Akademik Zərifə Əliyevanın 100 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

2023-cü ilin aprel ayında Azərbaycanın görkəmli alimi, Əməkdar elm xadimi, tibb elmləri doktoru, professor, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü Zərifə Əziz qızı Əliyevanın anadan olmasının 100 ili tamam olur.

Akademik Zərifə Əliyeva zəngin mənəviyyata sahib əsl ziyalı kimi mənalı ömür yolu keçmiş, əhatəli elmi fəaliyyəti ilə ölkəmizdə tibb sahəsinin inkişafına əhəmiyyətli töhfələr vermişdir. Alimin oftalmologiyanın aktual məsələlərinə dair uzunmüddətli araşdırmalarının uğurlu nəticəsi olan sanballı əsərləri həmişə təqdirlə qarşılanmış və yüksək qiymətə layiq görülmüşdür. Bu tədqiqatlarda irəli sürülən yeni və effektli müalicə metodları, kompleks profilaktik tədbirlər qısa müddətdə müvəffəqiyyətlə geniş tətbiqini tapmışdır. Azərbaycanda oftalmologiya məktəbinin ilk tədqiqat mərkəzi olaraq ixtisaslaşdırılmış elmi tədqiqat laboratoriyası məhz akademik Zərifə Əliyevanın təşəbbüsü ilə yaradılmışdır. Həkimlik etikasını bütün elmi və pedaqoji fəaliyyəti boyu daim diqqət mərkəzində saxlayan Zərifə Əliyeva respublikada yüksəkixtisaslı kadrların hazırlanması işinə gərgin əmək sərf etmiş,

gənc alimlərin və həkim-oftalmoloqların böyük bir nəslini formalaşdırmışdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq, ölkəmizdə tibb elminin inkişafında xüsusi xidmətlər göstərmiş görkəmli oftalmoloq alim Zərifə Əliyevanın anadan olmasının 100-cü ildönümünün qeyd olunmasını təmin etmək məqsədilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyi Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası ilə birlikdə akademik Zərifə Əliyevanın 100 illik yubileyinə dair tədbirlər planı hazırlayıb həyata keçirsin.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 3 noyabr 2022-ci il

Tərtibçidən

2023-cü ilin aprel ayında Azərbaycanın görkəmli alimi, Əməkdar elm xadimi, tibb elmləri doktoru, professor, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü Zərifə Əziz qızı Əliyevanın anadan olmasının 100 ili tamam olur.

Təqdim olunan daycestdə ("digest"- ingilis dilindən tərcümədə "xülasə", "toplu" mənasını verir) görkəmli alim ilə bağlı 2019-2023-cü illərdə dövri mətbuat səhifələrində dərc edilmiş məqalələr araşdırılmış və seçmə yolu ilə istifadəçilərin diqqətinə təqdim olunmuşdur. Daycestdə məqalələr illər üzrə, daxildə isə əlifba ardıcıllığı ilə verilmişdir.

Nəşrlə bağlı rəy və təkliflərini Milli Kitabxanaya ünvanlayan mütəxəssis və oxuculara əvvəlcədən öz minnətdarlığımızı bildiririk.

Ünvan: AZ-1000 Bakı şəh., Xaqani küç. 57
E-mail: anl.metodikixidmet@yandex.ru
http://www.millikitabxana.az/onlineservices/methodical-services
URL: www.millikitabxana.az

Akademik Zərifə Əliyeva

Bu dünyaya vida deyib sənətindən, peşəsindən asılı olmayaraq, xatirələrdə yaşayan insanları zaman-zaman xatırlamaq adəti, nə yaxşı ki, hələ qalıb. Bu adət xatırlanan şəxsin timsalında bizə bir millət, bir xalq kimi nələrə qadir olmağımızın, kimlərlə təmsil edilməyimizin qürurunu yaşatmaqla bərabər, həm də çağdaş dövrdə və bundan sonra da özümüzə bir qədər kənardan baxmaq, özümüzü dəyərləndirmək imkanı yaradır...

Zərifə xanım Əliyeva 1923-cü il aprelin 28-də Azərbaycanın dilbər guşəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikası Şərur rayonunun Şahtaxtı kəndində anadan olmuşdur. 23-cü ilin yazı dövrünün görkəmli dövlət və ictimai-siyasi xadimi, elm fədaisi, böyük şəxsiyyət Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyevin ailəsində onilliklər sonra ailənin adını daha da ucalıqlara qaldıracaq, Vətənə layiqli övlad olacaq, xalqına xidməti hər şeydən ümdə biləcək parlaq bir simanın gəlişi ilə yaddaqalan olmuşdu. Atası Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyev və anası Leyla Cabbar qızı Abbasova əbədi və əzəli torpağımız olan İrəvan mahalında anadan olmuşlar. Azərbaycanlılara qarşı şüurlu surətdə həyata keçirilən soyqırım siyasəti Əziz Əliyevi 1918-ci ildə Sankt-Peterburqdakı təhsilini yarımçıq qoyub İrəvanda təqiblərə məruz qalan ailəsini Şahtaxtı kəndinə köçürməyə məcbur edir. Məhz burada Zərifə xanım dünyaya göz açır. 1923-cü ilin may ayında Əziz Əliyev Bakıya köçmək qərarına gəlir. Məqsəd tamamilə aydın idi. Ağır bir dövrdə İrəvan gimnaziyasını qızıl medalla bitirən, təhsildə böyük uğur əldə edən Əziz Əliyev yarımçıq qalmış təhsilini hökmən bitirməli idi. Bakıda o, universitetin tibb fakültəsini, sonra isə aspiranturanı bitirərək elmlər namizədi olur. Qısa bir zaman çərçivəsində o, doktorluq dissertasiyasını da müdafiə edir. 1929-cu ildə 32 yaşlı

Əziz Əliyev Azərbaycan Səhiyyə Komissarlığında səhiyyə komissarının müavini vəzifəsində çalışır.

Həyatını Azərbaycan mədəniyyətinin, musiqisinin, elminin inkişafına həsr edən böyük söz və sənət adamları – Üzeyir Hacıbəyov, Müslim Maqomayev, Mirəsədulla Mirqasımov, Bülbül, Səməd Vurğun və başqa görkəmli şəxsiyyətlərlə ailəvi və mənəvi yaxınlıq telləri ilə sıx bağlı olan bir mühitdə boya-başa çatan Zərifə xanım zaman keçdikcə özündə Azərbaycan ziyalısının ən gözəl nümunəsini təcəssüm etdirirdi.

Gələcək taleyini tibb elminə həsr etməyi qarşısına məqsəd qoyan Zərifə xanım 1942-ci ildə orta məktəbi bitirdikdən sonra Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun müalicə-profilaktika fakültəsinə daxil olur və 1947-ci ildə institutu əla qiymətlərlə bitirir. Məhz həmin dövrdə Azərbaycanda gözü zədələyən və ağır nəticəyə, hətta tam korluğa səbəb olan traxoma infeksion xəstəliyi geniş yayılmışdı. Ona qarşı təsirli müalicə üsulları isə yox idi. Ona görə də bu infeksiya və onun ağır nəticələri ilə effektiv mübarizə təkcə oftalmologiya elmi üçün deyil, bütövlükdə respublikanın səhiyyəsi üçün mühüm əhəmiyyət daşıyırdı. Belə bir dövrdə Zərifə xanım traxoma xəstəliyinə qarşı aparılan müalicəvi və profilaktik tədbirlərin təşkilində və keçirilməsində fəal iştirak edir, konkret müalicə təcrübəsindən başqa Azərbaycanda traxoma xəstəliyinin daha geniş yayıldığı rayonlara gedir, həkim-oftalmoloqlara məruzələr oxuyur, əhali arasında çoxlu söhbətlər aparırdı.

Amma ağır xəstəliklə mübarizədə bu kifayət deyildi. Respublikada regional əhəmiyyət kəsb edən göz xəstəliklərinə, o cümlədən, gözün peşə xəstəliklərinə dair fundamental tədqiqatlar aparmaq, bu xəstəliklərin effektli müalicə üsullarını və profilaktika tədbirlərini işləyib hazırlamaq tələb olunurdu. Zərifə xanım da nursuz gözlərə işıq paylamaq, Günəşin, Ayın hüsnünə, təbiətin

çoxçalarlı rənglərinə, füsunkar gözəlliyinə həsrət qalan insanlara həyat eşqini qaytarmaq arzusunda idi.

Bu arzu onu Moskva şəhərinə aparır və Zərifə xanım Ümumittifaq Mərkəzi Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunda iki illik ixtisaslaşdırma kursunda həkim-oftalmoloq ixtisasına yiyələnir. O, ixtisaslaşdırma kursunu müvəffəqiyyətlə başa çatdırdıqdan sonra Vətənə qayıdır, 1949-cu ildən başlayaraq Azərbaycan Elmi Tədqiqat Göz Xəstəlikləri İnstitutunda elmi işçi kimi fəaliyyətə başlayır, 1950-ci ildə isə aspiranturaya daxil olur, praktik əməli həkim fəaliyyəti ilə yanaşı elmi axtarışlarını davam etdirir. Müxtəlif göz xəstəliklərinin müalicə və profilaktika tədbirlərinin işlənib hazırlanması ilə məşğul olan Zərifə xanım elmi fəaliyyətinin ilk mərhələsini traxoma infeksion xəstəliyinin müalicəsinə həsr edir. Beləliklə, Zərifə xanımın ilk elmi araşdırmalarının mövzusunu həyat özü müəyyənləşdirir.

Azərbaycanda traxomanın kökünün kəsilməsini qarşısına məqsəd qoyan Zərifə xanım bu problemin nə qədər çətin və mürəkkəb olduğunu çox yaxşı bilirdi. Lakin işin çətinliyinə və məsuliyyətinə baxmayaraq, o, tezliklə böyük uğurlar əldə edir.

Zərifə xanım tədqiqat işini traxomanın müalicəsi ilə bağlı məsələlərə, bir az da dəqiq desək, traxomanın müalicəsində və onun ağırlaşdığı hallarda daha təsirli vasitələrin öyrənilməsinə, o dövr üçün yeni olan antibiotikdən – sintomisindən istifadə olunmasına həsr edir. Çünki sintomisin geniş antibakterial spektrlərlə yanaşı, antixlamedik fəallığa malik idi. Bu dövrdə Zərifə xanım yalnız çalışdığı institutda fəaliyyət göstərməklə kifayətlənmirdi, o, respublikanın şəhər və rayonlarını bir-bir gəzərək, xəstəliyin yaranma səbəblərini araşdırır və xəstəlik ocaqlarında kompleks şəkildə müalicə-profilaktik tədbirləri həyata keçirirdi. Böyük alim uşaq evlərində tərbiyə alan kimsəsiz uşaqlar

arasında yayılan traxoma xəstəliyinin qarşısını almaqda xüsusi xidmət göstərib. Uğurlu tədqiqatların nəticələri Z.Ə.Əliyevanın 1960-cı ildə müdafiə etdiyi "Traxomanın digər terapiya üsulları ilə birlikdə sintomisinlə müalicəsi" mövzusunda namizədlik dissertasiyanın əsasını təşkil etmişdir. Bu sahə üzrə ixtisaslaşaraq, elmlər namizədi dərəcəsinə yüksələn Zərifə xanımın təklif etdiyi müalicə metodu tezliklə bütün respublikada tətbiq edilir və ölkəmiz bu xəstəlikdən xilas olur. Buna görə də Azərbaycanda traxomanın sosial xəstəlik kimi ləğvi məhz Zərifə xanımın adı ilə bağlıdır.

Traxoma xəstəliyinin öyrənilməsi və müalicəsi üzrə elmi işləri yekunlaşdırdıqdan sonra Zərifə xanım oftalmologiya elmi üçün vacib olan digər istiqamətlərdə tədqiqatlar aparmağa başlayır. O, qlaukoma xəstəliyinin öyrənilməsi ilə bağlı bir sıra tədqiqat işləri aparır. Həmin tədqiqatların nəticələrindən bəhs edən elmi işlərin mətbuatda dərc olunması klinik göz xəstəliyi sahəsində çalışan həkimlərin biliklərinin genişlənməsinə kömək etdi.

1960-cı ildən 1967-ci ilədək Zərifə xanım Oftalmologiya İnstitutunda böyük elmi işçi vəzifəsində çalışmışdır. 1963-cü ildə SSRİ Ali Attestasiya Komissiyası ona "Oftalmologiya" ixtisası üzrə böyük elmi işçi adı vermişdir.

1967-ci ildə Z.Ə.Əliyeva Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun göz xəstəlikləri kafedrasına dosent vəzifəsinə dəvət olunur. Bu institut ömrünün son illərində həmin kollektivə rəhbərlik etmiş mərhum professor Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyevin – Zərifə xanımın atasının adını daşıyırdı.

Həmin dövrdə Zərifə Əziz qızı həkimlik fəaliyyəti ilə məşğul olur: bir çox cərrahiyə əməliyyatları aparır, xəstələrə məsləhətlər verir, üstəlik onun fəaliyyəti yalnız öz klinikasına qapanıb qalmır, bütün oftalmologiya təşkilatlarını və şöbələrini əhatə edir. Bununla

yanaşı o, göz xəstəlikləri üzrə təkmilləşdirmə kurslarının dinləyici həkimləri ilə pedaqoji iş aparır.

Tibbi təcrübə və kadr hazırlığı məsələləri ilə çox ciddi məşğul olmasına baxmayaraq Z.Ə.Əliyeva elmi tədqiqat işlərinin davam etdirilməsinə böyük əhəmiyyət verir. Həmin dövrdə o, oftalmologiyanın bir sıra aktual məsələlərinə diqqət yetirir. Bu məsələlər arasında diaqnostika, qlaukomanın və görmə orqanının iltihabının müalicəsi və s. xüsusi yer tutur. Onun diqqətini oftalmologiyanın elmi cəhətdən az araşdırılmış sahəsi – görmə orqanının patologiyası cəlb edir. Bu problemin aktuallığı yalnız kimya və elektronika sənayesinin geniş inkişafı ilə yox, həm də bir çox yeni kimyəvi birləşmələrin görmə orqanına təsirinin demək olar ki, elmi şəkildə tədqiq olunmaması ilə əlaqədar idi.

1968-ci ildən başlayaraq Z.Ə.Əliyeva məqsədyönlü şəkildə görmə orqanının patologiyası ilə məşğul olmağa başladı. Qeyd etmək lazımdır ki, bir sıra ciddi elmi məsələlərlə yanaşı Zərifə xanım bütün ömrü boyu peşə ilə əlaqədar əmələ gələn göz xəstəliyi problemlərinə xüsusi maraq göstərmişdir. Eyni zamanda, o, bir sıra məsələlərə, o cümlədən yod-sənaye müəssisələrində, neft-kimya sənayesində çalışan şəxslərin görmə orqanlarına təsir edən amillərə əsas diqqət yetirmişdir.

Zərifə xanım bu problem üzərində iş apararkən çox vaxt bilavasitə sənaye müəssisələrində olmuş, zərərli peşə sahələrində çalışan şəxsləri oftalmoloji müayinədən keçirmişdir. Bununla yanaşı Bakının və Sumqayıtın bir sıra sənaye müəssisələrinin, o cümlədən şin zavodunun sexlərində laboratoriya şəraitində elmi təcrübələr aparmışdır. Genişmiqyaslı klinik və təcrübi tədqiqatlar nəticəsində alim zəhərli maddələrin görmə orqanına təsirinin əsas qanunauyğunluğunu aşkara çıxara bilmişdir.

Çoxillik müşahidələrin, klinik tədqiqatların və eksperimentlərin nəticələri Zərifə xanım Əliyevanın doktorluq dissertasiyanın əsasını təşkil etmişdir. O, “Azərbaycanın bir sıra kimya müəssisələri işçilərinin görmə orqanının vəziyyəti” mövzusunda yazdığı dissertasiya işini dünyanın ən nüfuzlu oftalmologiya mərkəzlərindən birində – H.Helmqolts adına Moskva Elmi-Tədqiqat Göz Xəstəlikləri İnstitutunda müdafiə etmişdir. Z.Ə.Əliyevanın dissertasiya işi alim-oftalmoloqların yüksək qiymətini almış, oftalmologiyanın bu sahəsində ilk işlərdən biri olmuşdur. 1977-ci ildə Z.Ə.Əliyevaya tibb elmləri doktoru elmi dərəcəsi verilmişdir.

Doktorluq dissertasiyasını müdafiə etdikdən bir qədər sonra Zərifə xanım Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun oftalmologiya kafedrasının professoru seçilir, 1983-cü ildə isə həmin kafedranın müdiri olur. Elə ilk gündən Z.Ə.Əliyeva ətrafına istedadlı gənc həmkarlarını toplayaraq, elmi-tədqiqat işini, kadrların və elmi işçilərin hazırlanmasını müvəffəqiyyətlə təşkil edə bildi. Amma kafedranın mövcud bazası elmi tədqiqatların keçirilməsi tələblərinə cavab vermirdi. Təşəbbüs göstərmək lazım gəlirdi və Zərifə xanım bu problemin həlli yolunda bir sıra konkret addımlar atdı. 1977-ci ildə professor Z.Ə.Əliyevanın təklifi ilə Bakı şəhərində Ümumittifaq Oftalmoloqlar Cəmiyyəti İdarə Heyətinin plenumu keçirildi. Belə bir tədbir Bakıda ilk dəfə keçirilirdi və təbii ki, böyük təşkilatçılıq bacarığı və zəngin təcrübə tələb edirdi. Plenuma hazırlığın və onun keçirilməsinin bütün ağırlığı Zərifə xanımın üzərinə düşdü. Bu plenumun keçirilməsi həm Azərbaycanda, həm də keçmiş İttifaqın ən yaxşı akademik müəssisələrində oftalmologiya xidmətinin inkişafında, habelə elmi-pedaqoji kadrların hazırlanmasında müstəsna rol oynadı.

Plenum Azərbaycanda görmə orqanının peşə patologiyasının öyrənilməsi üzrə ilk ixtisaslaşdırılmış elmi-tədqiqat laboratoriyası yaradılması barədə professor Z.Ə.Əliyevanın irəli sürdüyü təşəbbüsü bəyəndi. 1979-cu ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Fiziologiya İnstitutunda Zərifə xanımın təşəbbüsü və təşkilatçılığı ilə yaradılan həmin laboratoriyada az intensivli zəhərli istehsal sahələrində görmə orqanına fizioloji, klinik, funksional, histoloji mexanizmlərin təsirinin öyrənilməsi üzrə bir sıra qiymətli tədqiqatlar aparıldı. Elmi araşdırmalar nəticəsində Z.Ə.Əliyeva bir neçə monoqrafiya, o cümlədən "Şin istehsalında gözün peşə patologiyası", "Xroniki yod intoksikasiyası ilə bağlı oftalmologiya", "Yod sənayesində gözün peşə xəstəliyinin profilaktikası" monoqrafiyalarını çap etdirdi. Bu əsərlər dünyanın elmi ictimaiyyətinin etimadını qazandı.

1981-ci ildə oftalmologiyanın inkişafına verdiyi böyük töhfəyə – görmə orqanının peşə patologiyası sahəsində apardığı elmi tədqiqatlara görə professor Z.Ə.Əliyeva oftalmologiya aləmində ən yüksək mükafata – SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının akademik M.İ.Averbax adına mükafatına layiq görüldü. Qeyd olunmalıdır ki, professor Z.Ə.Əliyeva həmin mükafata layiq görülən ilk qadın idi.

1983-cü ildə Z.Ə.Əliyeva Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun oftalmologiya kafedrasına müdir seçildikdən sonra onun fəaliyyəti daha da genişləndi. Yeri gəlmişkən qeyd etmək lazımdır ki, Z.Ə.Əliyevanın elmi maraqları yalnız görmə orqanının peşə patologiyası problemləri ilə məhdudlaşmırdı. Onun görmə orqanının virusla zədələnməsinə həsr olunmuş silsilə işləri də elmi ictimaiyyətə yaxşı məlumdur. Həmin elmi işlərin tətbiqi bir sıra xəstəliklərin differensial diaqnostikasını yaxşılaşdırmış, onların müalicəvi əhəmiyyətini yüksəltmişdir.

Həkim-oftalmoloqlar üçün nəzərdə tutulmuş dərs vəsaitləri, məsələn "Herpetik göz xəstəliyi", "Ağır virus konyiktivləri" və s. məhz bu məsələlərə həsr olunmuşdur.

Həmin dövrdə Zərifə xanım qlaukomanın etimologiyası, diaqnostikası və müalicəsi məsələlərinə həsr olunmuş maraqlı tədqiqatlar aparmışdır. Gərgin və gərəkli tədqiqatlar nəticəsində o, bir sıra elmi məqalələr və iki monoqrafiya – "Gözün hidrodinamik sisteminin anatomo-fizioloji xarakteristikası" və "Yaşla bağlı gözün əsəb yollarının dəyişməsi" monoqrafiyalarını çap etdirmişdir.

Z.Ə.Əliyeva həm də gözün zədələnməsinin profilaktikası və müalicəsi imkanlarını öyrənmişdir. Bir sıra elmi işlərində o, görmə orqanı zədələndikdə mövcud olan cərrahiyə əməliyyatları üsullarını araşdırmış, həmin üsulların təkmilləşdirilməsi üçün bir sıra faydalı tövsiyələr işləyib hazırlamışdır. Bu tövsiyələr cərrahiyyə əməliyyatına məruz qalan zədələnmiş görmə orqanının müalicəsini xeyli yüngülləşdirmişdir.

Alimin bir sıra elmi işləri görmə orqanında bədxasiyyətli şişlərin diaqnostikasına və müalicəsinə həsr olunmuşdur. Z.Ə.Əliyevanın daktriologiyadan bəhs edən – "Göz sulanmasının fiziologiyası", "Göz sulanmasının müasir cərrahiyə üsulları ilə müalicəsi" monoqrafiyaları təkcə oftalmoloqların yox, həm də fizioloqların diqqətini cəlb edib.

Zərifə xanım Əliyeva fundamental "Terapevtik oftalmologiya" kitabının müəlliflərindən biridir. Bu kitab indi də hər bir oftalmoloq üçün stolüstü kitab olaraq qalır.

Zərifə xanım xəstəliyin diaqnostikasının yeni istiqamətdə inkişafını (gözün əlvan təbəqəsində dəyişikliyi, iridodiaqnostikanı) ilk dəfə tədqiq edən alimlərdəndir və bu mövzuya bir sıra elmi məqalələr həsr etmişdir. O, "İridodiaqnostikanın əsasları" kimi

nadir elmi əsərin müəlliflərindən biridir. Həmin kitab bu gün həkimlərin iş təcrübəsində əvəzolunmaz elmi vəsaitdir.

Z.Ə.Əliyevanın zəngin pedaqoji, elmi və əməli təcrübəsi "Oftalmologiyanın aktual məsələləri" monoqrafiyasında (professor N.B.Şulpina və L.F.Moşetova ilə birlikdə) öz əksini tapmışdır. Bu kitab həm oftalmoloqlar, həm də həkimləri təkmilləşdirmə fakültələrinin müəllimləri üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Z.Ə.Əliyevanı həkim etikası və tibbi deontologiya məsələləri həmişə düşündürmüşdür. O, gənc həkimlərin tərbiyəsinə, onların peşə fəaliyyəti ilə bağlı problemlərinin öyrənilməsinə və həllinə xeyli zəhmət sərf etmişdir. Onun çoxsaylı məqalələri, çıxışları məhz bu məsələyə həsr olunmuş, "Yüksək etimad" kitabı isə cəmiyyətdə həkimin şəxsiyyət kimi formalaşması prosesinə dəyərli töhfə vermişdir. Z.Ə.Əliyeva səhiyyədə kadr hazırlığına və həkimlərin ixtisasının təkmilləşdirilməsinə gərgin əmək sərf etmişdir. Onun birbaşa rəhbərliyi altında cavan alimlərin və həkim-oftalmoloqların böyük bir nəsli yetişmişdir. Zərifə xanım tələbələrinə zəngin həyat təcrübəsini öyrətmiş, onlara diqqət və qayğı ilə yanaşmışdır. Zərifə xanım heç zaman gərgin işdən usanmamış, ürəkdən və ilhamla çalışmışdır. Zərifə xanımın həkim kimi fədakarlığı, yüksək vətəndaşlıq məsuliyyəti, səmimiliyi və qayğıkeşliyi, insanlara və onların problemlərinə göstərdiyi diqqət, fəal həyat mövqeyi ona həmkarlarının, yetirmələrinin və xəstələrinin dərin hörmətini qazandırmışdır.

Böyük xidmətlərinə, çoxillik elmi-tədqiqat işlərinə görə professor Z.Ə.Əliyeva 1983-cü ildə Azərbaycan Respublikası Elmlər Akademiyasının akademiki seçilmişdir.

Akademik Z.Ə.Əliyeva ömrü boyu böyük ictimai iş aparmış, keçmiş SSRİ-nin Sülhü Müdafiə Komitəsinin üzvü, Azərbaycan Sülhü Müdafiə Komitəsi sədrinin müavini, "Bilik" Cəmiyyəti İdarə

Heyətinin üzvü və keçmiş İttifaqın Oftalmoloqları Elmi Cəmiyyəti İdarə Heyətinin üzvü olmuşdur. O həm də "Oftalmologiya xəbərləri" jurnalının redaksiya heyətinin üzvü idi.

Z.Ə.Əliyeva bir sıra orden və medallara layiq görülmüş, Azərbaycanın əməkdar elm xadimi fəxri adını almışdır.

Bütün bu elmi fəaliyyəti ilə yanaşı Zərifə xanım eyni zamanda qayğıkeş ana, gözəl, vəfalı ömür-gün yoldaşı olmuşdur. Bu ocaqda iki övlad böyüyüb – ata-anasına layiq, qəlblərində daim Azərbaycan sevgisi yaşadan, vətənimizin qüruru sayılan övladlar kimi. Deyirlər, ana övladını özündən də çox istəyir. Tanrının bəxş etdiyi övladlarına qarşı Zərifə xanım məhz belə ana idi. Enişli-yoxuşlu ömür yollarında birgə addımladığı həyat yoldaşı, ümummilli liderimiz, əbədi prezidentimiz Heydər Əliyev gərgin fəaliyyətlə məşğul olan, həyatını bütövlükdə Azərbaycana həsr edən böyük şəxsiyyət kimi yorulmadan müqəddəs amallar yolunda öz qüvvəsini əsirgəmirdi.

Təəssüf ki, müstəqil Azərbaycanımızın bu gününü görə bilmədi Zərifə xanım. Ömrünün 62-ci baharında, 1985-ci il aprelin 15-də Moskva şəhərində dünyasını dəyişdi. Azərbaycan adlı bir məmləkəti hər cür təqiblərdən qoruyan, bu torpağa qol-qanad verən, onu bütün dünyaya tanıdan bir insanı tək qoyub getdi. Sarsıldı, həyatı qədər sevdiyi Zərifə xanımı itirdi, onun yoxluğu ilə heç cür barışa bilmədi. Bir azca qəddi də əyildi, amma sınmadı. Yaşadı...

Qəlbində olan Azərbaycan sevgisi onu yaşatdı. Çünki O, Azərbaycan üçün lazım idi. Dərin bir uçuruma yuvarlanan Azərbaycanı ancaq o xilas edə bilərdi. Xilas etdi də. Qalan ömrünü odlar yurdunun rifahı naminə fəda etdi. Azərbaycanın inkişafı üçün əlindən gələni əsirgəmədi. Lakin həmişə onun ruhunu yanında hiss etdi, ondan güc-qüvvə aldı. 2003-cü il dekabrın 12-də Zərifə

xanımın kədərli baxışlarına bir sevinc bəxş etdi. Enişli-yoxuşlu yollarda birgə addımladığı ömür-gün yoldaşına qovuşdu. Bir-birlərinə qovuşduqları üçün sevindilər. Amma arxada gözü yaşlı milyonlarla insan qaldı...

Mənbə:
http://eye.gov.az/?smode=content&item=Akademik_Zerife_Eliyeva

2019

Allahverdiyev, M. Əbədi məhəbbət və sədaqət nəğməsi /Mübariz Allahverdiyev //Xalq qəzeti.- 2019.- 14 aprel.- S.3. http://www.anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2019/aprel/646403(meqale).pdf

Müəllif məqalədə akademik Zərifə xanım Əliyevanın həyat və fəaliyyətindəki dəyişikliklərə keçən əsrin 60-cı illərinin əvvəllərində, tələbəlik illərindən şahidlik edə-edə gəldiyini yazır, tələbəlik illərində qruplarında göz xəstəlikləri fənni üzrə təcrübə dərsləri aparan və Zərifə xanımı qrupun tələbələrinə onun bütün nəcibliklər, insanpərvərliyi, bütün ülviyyəti ilə tanıdan bacısı, tibb elmləri namizədi, dosent Ləzifə xanım Əliyevanın onun haqqında oftalmologiya sahəsindəki elmi-tədqiqat işlərinə və bu işlərin elmi-praktik dəyərinə dair maraqlı söhbətlər aparmasından danışır, Zərifə xanımı yaxından tanıyan ATİ-nin rektoru, professor Zəhra xanım Quliyevanın onun haqqındakı xoş sözləri və xatirələrindən bəhs edir.

Əvəzolunmaz insan haqqında povest //Elm.- 2019.- 19 aprel.- S.1. http://www.anl.az/down/meqale/elm/2019/aprel/648664.JPG

Məqalədə Zərifə xanım Əliyevanın alim kimi qazandığı böyük uğurlara toxunan müəllif onun elmi əsərlərindən bəhs edir, oftalmologiya elminin tarixinə düşməsindəki əsas nailiyyətini sadalayır, tanınmış oftalmoloq alimlərdən A.Nesterov,

N.Puçkovskaya, A.Brovkina və V.Şmelyevanın akademik haqqındakı dəyərli sözlərini qələmə alır.

Hüseynova, H. Alim müdrikliyi, həkim şəfqəti, ana məhəbbəti: (Zərifə Əliyevanın əziz və unudulmaz xatirəsinə) /Hicran Hüseynova //Respublika.- 2019.- 29 aprel.- S.6. http://www.anl.az/down/meqale/respublika/2019/aprel/648794(meqale).pdf

Müəllif məqalədə Azərbaycanda ilk qadın oftalmoloq və bu sahədə ilk akademik olmuş Zərifə xanım Əliyevanın çoxillik səmərəli fəaliyyətindən, ailədən irəli gələn yüksək keyfiyyətlərindən, ailəsinə bağlılığından, həm də bu nurlu, işıqlı, ziyalı qadının analıq missiyasından bəhs edir.

Qasımov, E. İşıq, nur və xeyirxahlıq mücəssəməsi /Elmar Qasımov //Xalq qəzeti.- 2019.- 28 aprel.- S.3. http://www.anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2019/aprel/649101(meqale).pdf

Məqalədə tibb elmində gur çıraq kimi şölələnən Zərifə xanım Əliyevanın fitri istedada malik alim olmaqla yanaşı, həm də kövrək qəlbli insan, qayğıkeş və sevimli həyat yoldaşı, övladlarına gözəl tərbiyə verən mehriban ana olduğu diqqətə çatdırılır, daha artıq praktik biliklərə yiyələnmək üçün Moskvaya – Mərkəzi Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutuna gedərək elmi işçi kimi püxtələşməsindən, 150-dən artıq elmi əsərin, 10 monoqrafiyanın,

12 səmərələşdirici təklifin, dərs vəsaitinin müəllifi kimi oftalmologiya elmində əldə etdiyi tutarlı nailiyyətlərindən, xalqımızın sağlamlığı keşiyində dayanan çoxsaylı həkim-oftalmoloqların yetişdirilməsindəki əvəzsiz xidmətlərindən bəhs edilir.

Məmmədoğlu, M. Böyük ana haqqında düşüncələr: Esse /Muxtar Məmmədoğlu //Ədalət.- 2019.- 27 aprel.- S.12. http://www.anl.az/down/meqale/adalet/2019/aprel/648913(meqale).pdf

Essedə çoxlarına əlçatmaz kimi görünən ucalıq adlı bir zirvəni fəth etmiş, bu gün cismən həyatda olmasa da, mənən xalqımızın qəlbində yaşayan, bütün varlığı ilə Azərbaycan qadınına məxsus keyfiyyətləri özündə təcəssüm etdirən Zərifə xanımın Əliyevanın bu ucalığından danışılır.

Namazova, A. Zəriflik simvolu: Görkəmli elm xadimləri /Adilə Namazova //Azərbaycan.- 2019.- 14 aprel.- S.2. http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/2019/aprel/645648.htm

Vətənpərvərliyi, novatorluğu, sadəliyi ilə akademik Zərifə xanım Əliyevanın ölkəmizdə və bütün dünyada oftalmoloqların və pasiyentlərin hörmətini və məhəbbətini qazanmasından bəhs edilən məqalədə alimin elmi fəaliyyətindən danışılır, "Yüksək əqidə, həkimlik etikası, həkimin ürəyinin və fikirlərinin paklığı" adlı kitabı təhlil edilir.

Ömərov, V. Zərifə Əliyevanın elmi nailiyyətləri /Vahid Ömərov //Səs.- 2019.- 1 fevral.- S.15. [**http://www.anl.az/down/meqale/ses/2019/fevral/632111(meqale).pdf**](http://www.anl.az/down/meqale/ses/2019/fevral/632111(meqale).pdf)

Məqalədə bildirilir ki, 1967-ci ildən Əziz Əliyev adına Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun Göz xəstəlikləri kafedrasında pedaqoji fəaliyyətə başlayan Zərifə xanım Əliyeva ölkədə bu sahədə mühüm üsulların öyrənilməsində iştirak etmiş, həmçinin praktik həkimlik fəaliyəti ilə də məşğul olaraq bir çox cərrahiyyə əməliyyatları aparmış, xəstələrə məsləhətlər vermişdir. Yazıda akademikin dünya oftalmologiyasının sanballı xəzinəsinə çevrilmiş elmi əsərlərinə toxunulur, Azərbaycan lakrimologiyasının əsasını qoymasından, həmçinin nadir sahə olan iridodiaqnostika və iridoterapiya problemləri ilə ciddi mşğul olmasından da bəhs edilir.

Zərifə xanım Əliyevanın adı oftalmologiya tarixinə qızıl hərflərlə yazılıb /Səbinə Məcidovanın müsahibəsi //Səs.- 2019.- 27 aprel.- S.8-9. [**http://www.anl.az/down/meqale/ses/2019/aprel/648824(meqale).pdf**](http://www.anl.az/down/meqale/ses/2019/aprel/648824(meqale).pdf)

Adı oftalmologiya tarixinə qızıl hərflərlə yazılan görkəmli oftalmoloq-alim Zərifə xanım Əliyevanın anadan olmasının 96 illiyi ərəfəsində yazıya alınmış müsahibədə akademiki həkim etikası və tibbi deontologiya məsələlərinin daim düşündürdüyü qeyd edilir, həkim kimi fədakarlığı, yüksək vətəndaşlıq məsuliyyəti, səmimiliyi və qayğıkeşliyi, insanlara və onların problemlərinə göstərdiyi diqqət, fəal həyat mövqeyi ilə bu böyük

şəxsiyyətin həmkarlarının, yetirmələrinin və xəstələrinin dərin hörmətini qazanmasından bəhs olunur.

2020

Bayramova, Z. Nəciblik və mənəvi paklıq timsalı /Zümrüd Bayramova //Səs.- 2020.- 15 aprel.- S.4.
http://www.anl.az/down/meqale/ses/2020/aprel/719624.htm

Məqalədə elm aləmində nadir istedadlı şəxsiyyət kimi tanınan, elmə gətirdiyi yenilik və çəkdiyi zəhməti ilə Azərbaycan qadını olaraq xeyirxahlıq, ziyalılıq, analıq simvoluna çevrilən akademik Zərifə xanım Əliyevanın həyat yolu və fəaliyyəti haqqında məlumat verilir.

Əliyeva, Y. Zərifə xanım Əliyevanın zəngin irsi neçə-neçə tədqiqat əsərinin mövzusuna çevrilib /Yeganə Əliyeva //İki sahil.- 2020.- 16 aprel.- S.6.
http://anl.az/down/meqale/iki_sahil/2020/aprel/719146.htm

Yazıda qeyd edilir ki, Zərifə xanım Əliyevanın fəaliyyətini sistemli şəkildə nəzərdən keçirdikdə oftalmologiya tarixində zəngin səhifələr yazdığını daha aydın görürük, onun elmi fəaliyyətinin, xidmətlərinin daim yüksək dəyərləndirildiyi söyləyən müəllif görkəmli alimin yaratdığı zəngin ənənəli məktəbin bu gün səhiyyəmiz, elmimiz üçün əhəmiyyəti haqqında danışır.

Qarayzadə, L. Yüksək mənəviyyat və daxili zənginlik simvolu /Leyla Qarayzadə //Xalq qəzeti.-

2021.- 16 aprel.- S.3. http://www.anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2021/aprel/741068(meqale).pdf

Məqalədə müəllif Qazaxıstandan gəlib özlərinə yeni yuva quranlara Zərifə xanımın ana qayğısından yazır, onunla bağlı xatirələrini qələmə alır, qardaşının onların köməyi ilə Saratov şəhərinə ali təyyarəçilik məktəbinə oxumağa göndərildiyini, özünün Zərifə xanımın məsləhəti ilə Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinə daxil olduğunu, həyatda qazandıqları hər bir nailiyyətin bu böyük şəxsiyyətlərin adları ilə bağlı olduğunu vurğulayır.

Qasımov, E. Azərbaycan səhiyyəsinin unudulmaz siması /Elmar Qasımov //Respublika.- 2020.- 28 aprel.- S.5. http://www.anl.az/down/meqale/respublika/2020/aprel/710658.htm

Görkəmli alimin elmi fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindən bəhs edilən məqalədə həm də bu böyük şəxsiyyətin apardığı mühüm ictimai işlərdən bəhs edilir, bu gün onun adını daşıyan mərkəzin görkəmli alimin arzularına uyğun şəkildə fəaliyyət göstərdiyi qeyd olunur.

Qurbanqızı, Z. O, Günəşi qoruyurdu /Zümrüd Qurbanqızı //Respublika.- 2020.- 30 aprel.- S.5. http://www.anl.az/down/meqale/respublika/2020/aprel/710668.htm

Yazıda sovet dövründə Azərbaycanda və ümumilikdə Şərq dünyasında qadın fəallığının ən parlaq simalarından biri olan, insanların gözünə nur verməyi bəşəri humanizm kimi görən, insan sağlamlığını ictimai sərvət kimi dəyərləndirən Zərifə xanımın anadan olmasının 97-ci ildönümü münasibəti ilə Dövlət Sərhəd Xidmətində keçirilən tədbir haqqında qısa məlumat verilir.

Urud, M. Zərifə Əliyeva böyük alim, ictimai xadim, kübarlıq, səmimiyyət və qayğıkeşlik nümunəsi idi /Musa Urud //Xalq qəzeti.- 2020.- 28 aprel.- S.3.
http://www.anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2020/aprel/711218.htm

Məqalədə fövqəladə ağlı, istedadı, biliyi və çalışqanlığı sayəsində öz adını Azərbaycanın səhiyyə və dövlətçilik tarixinə qızıl hərflərlə həkk etdirən professor Əziz Əliyevin çevrəsində və ailəsində həmişə yüksək mədəni, intellektual mənəvi mühit olduğu vurğulanır, övladlarının gələcəkdə ölkənin tanınmış elm və incəsənət xadimləri kimi yetişməsində bu mənəvi mühitin mühüm rolu olmasından bəhs edilir. Zərifə xanım Əliyevanın həkimlik sənətini seçməsinin də ailə ənənəsi ilə əlaqədar olması, atası Əziz Əliyevin, böyük qardaşı Tamerlan Əliyevin, bacıları Ləzifə xanım ilə yanaşı, bibisi Göyçək xanım, əmisi Ziyad Əliyev, bibisi Şamama xanım Ələsgərova, bibisi oğlanları Qurban Əliyev (o, uzun illər respublikamızın Ali və Orta İxtisas Təhsili naziri olmuşdur), Yusif Əliyevin görkəmli həkim, səhiyyə təşkilatçısı və tibb alimləri olmaları qeyd edilir.

2021

Abdullayeva, M. Zərifə Əliyeva dünyası-nur və şəfqətlə dolu bir aləm /Mehriban Abdullayeva //525-ci qəzet.- 2021.- 21 aprel.- S.12. http://www.anl.az/down/meqale/525/2021/aprel/741648.htm

Məqalədə Azərbaycanın müasir tarixində və dünya oftalmologiya elmi sahəsində parlaq, silinməz izlər qoymuş unudulmaz insan, böyük alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın cahana həyat bəxş edən Günəş bir damla suda əks olunduğu kimi, uca adı, təkrarsız şəxsiyyəti, ali insanlığının yadigar sözlərində, işıqlı əməllərində öz əksini taparaq yaşadığı qeyd edilir, həyat və fəaliyyətinə qısa nəzər yetirilir.

Ağayeva, X. Gözlərə nur, qəlblərə sevinc bəxş edən alim, akademik!: Zərifə Əliyeva-98 /Xoşbəxt Ağayeva //Ədalət.- 2021.- 22 may.- S.7. http://www.anl.az/down/meqale/adalet/2021/may/746146(meqale).pdf

Məqalədə Zərifə xanımın traxoma xəstəliyinə qarşı apardığı müalicəvi və profilaktik tədbirlərin təşkili və keçirilməsindəki fəal iştirakı, ölkədə bu xəstəliyin yayıldığı rayonlara getməsi, Biləsuvar və İmişlidə əhali arasında apardığı söhbətlərdən bəhs edilir.

Əliyeva, N. Böyük missiyaya həsr edilmiş ömür /Nurlana Əliyeva //Azərbaycan.- 2021.- 28 aprel.- S. 11.

http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/2021/aprel/742750(meqale).pdf

Xalqı işıqlı ideallara qovuşdurmaq yolunda apardığı qətiyyətli mübarizədə böyük şəxsiyyət Heydər Əliyevin mənəvi dayağı olan Zərifə xanımın həyat və fəaliyyətini geniş əks etdirən məqalədə əsl insanpərvərlik mücəssəməsi olan bu ləyaqətli xanımın həm də xalqı üçün görkəmli övladlar yetişdirməsi, xeyirxahlıq və təvazökarlığı haqqında yazılmışdır.

Hüseynova, H. İnsanlara nur bəxş edən - işıqlı insan /Hicran Hüseynova //Yeni Azərbaycan.- 2021.- 27 aprel.- S.3. http://www.anl.az/down/meqale/yeni_az/2021/aprel/742481.htm

Məqalədə Zərifə xanım Əliyeva – bu incə təbiətli, kövrək qadının öz zərif çiyinlərində dünya şöhrətli siyasətçinin, böyük bir xalqın Ümummilli Liderinin yaxın silahdaşı və övladlarının anası olmaq missiyasını şərəflə daşıdığı, Ulu Öndər Heydər Əliyevin inam və etibarını hər addımında doğrultduğu vurğulanır.

İsmayılqızı, X. Peşəsinin zirvəsində ucalan nurlu əməl sahibi /Xuraman İsmayılqızı //İki sahil.- 2021.- 27 aprel.- S.5. http://www.anl.az/down/meqale/iki_sahil/2021/aprel/742506(meqale).pdf

Məqalədə qaranlıq gözlərə nur paylayan, həyatın gözəlliklərindən zövq alan, oftalmologiya elmində xüsusi dəst-xətti

ilə iz qoyan akademikin o dövrdə xüsusilə bölgələrdə yayılan traxoma xəstəliyi ilə mübarizə metodlarının aşkarlanmasındakı rolu haqqında danışılır, "Heydər Əliyev: Tale yolları" kitabının müəllifi olan Nikolay Zenkoviçin, SSRİ Bəstəkarlar İttifaqına 40 ildən artıq başçılıq etmiş Tixon Xrennikovun görkəmli alim haqqındakı fikirləri yer alır.

Kərimov, K. Milli və dünya oftalmologiyasına dəyərli töhfələr verən akademik /Kərim Kərimov; N.Kərimova //Respublika.- 2021.- 28 aprel.- S.8.
http://www.anl.az/down/meqale/respublika/2021/aprel/742527(meqale).pdf

Məqalədə Zərifə xanımın uzunmüddətli müşahidələri və tədqiqatlarının, zəngin pedaqoji, elmi və əməli təcrübəsinin nəticəsi olaraq yaranan elmi əsərlərinin səhiyyəmiz üçün əhəmiyyətinindən bəhs edilir, Ulu öndərin ömür-gün yoldaşı haqqında tibb elminə xidmətlərini əks etdirən sözləri qeyd edilir.

Qurbanlı, D. Vətənpərvər, qayğıkeş Ana: "Xeyirxahlıq Zərifə xanımın həyat tərzi idi" /Dəmir Qurbanlı //Azad Azərbaycan.- 2021- 29 aprel.- S.3.
http://www.anl.az/down/meqale/az_azerbaycan/2021/aprel/743524.htm

Müəllif məqalədə Zərifə xanım Əliyevanın həkim etikası və tibbi deontologiya məsələlərinə, görmə orqanında bədxassəli şişlərin diaqnostikasına və müalicəsinə həsr olunmuş elmi işlərinə

toxunur, səhiyyədə kadr hazırlığına və həkimlərin ixtisasının təkmilləşdirilməsinə sərf etdiyi gərgin əməyindən bəhs edir, dünya oftalmologiya elminin tanınmış simalarının Zərifə xanım haqqında dedikləri sözləri diqqətə çatdırır.

Qurbanlı, R. Mənəviyyat zirvəsi, şəxsiyyət ucalığı /Ramilə Qurbanlı //Azərbaycan.- 2021.- 15 aprel.- S. 1; 6. http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/2021/aprel/741100(meqale).pdf

Məqalədə atasının yolu ilə gedən görkəmli alimin ilk elmi araşdırmaları, maraqlı tədqiqatları, yaratdığı elmi məktəbdən bəhs edilir.

Qurbanqızı, Z. O, insanları sevirdi... /Zümrüd Qurbanqızı //Respublika.- 2021.- 15 aprel.- S.5. http://www.anl.az/down/meqale/respublika/2021/aprel/741404.htm

Məqalədə Sevil xanım Əliyevanın şair Fikrət Qocanın “Ana” şeirinə bəstələdiyi və anası Zərifə xanıma həsr etdiyi vida nəğməsindən hissələr daxil edilmiş, həmçinin bütün ömrü boyu zülmət və qaranlıqla mübarizə aparan, insanlara işıq bağışlayan, itirilmiş gözlərə nur çiləyən görkəmli alimə 1999-cu il aprel ayının 14-də Rəşid Behbudov adına Dövlət Mahnı Teatrında həsr edilmiş “Zərifə xanım Əliyeva” kitab-albomunun təqdimat mərasimində iştirak edən Heydər Əliyevin qısa, lakin hər kəsdə kövrək hiss oyadan çıxışı da yer almışdır.

Urud, M.** Akademik Zərifə xanım Əliyeva zəriflik və kübarlıq mücəssəməsi idi /Musa Urud //Xalq qəzeti.- 2021.- 28 aprel.- S.9.* [http://www.anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2021/aprel/742665(meqale).pdf***](http://www.anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2021/aprel/742665(meqale).pdf)

Müəllif məqalədə XX əsrdə respublikamızın elminin, mədəniyyətinin, ictimai-siyasi mühitinin yetişdirdiyi ən işıqlı, humanist, xeyirxah, yenilikçi və faydalı fəaliyyəti ilə minlərlə insana xoşbəxtlik bəxş etmiş, Azərbaycan oftalmologiya məktəbinin yaradıcılarından biri olan akademik Zərifə xanım Əliyevanın ictimai və dövlət əhəmiyyəti kəsb edən xəstəliklərlə mübarizəyə həsr olunmuş tibbi və elmi fəaliyyətindən, tibb elminin inkişafına verdiyi böyük töhfələrdən, çoxillik elmi-tədqiqat işlərindən bəhs edir, onun bir təbib, bir müəllim, bir alim, bir ictimai xadim kimi qazandığı şöhrətinin ən yüksək zirvədə olduğu vaxtlarda da qayğıkeş, mehriban, gülərüz, xeyirxah və sadə olması vurğulanır.

2022

Abdullayev, M. Zərifə Əliyeva Böyük alim, fədakar ömür-gün yoldaşı /Mübariz Abdullayev //Yeni Azərbaycan.- 2022.- 28 aprel.- S.3. http://www.anl.az/down/meqale/yeni_az/2022/aprel/793726(meqale).pdf

1968-ci ildən başlayaraq peşə oftalmologiyasının problemləri ilə ciddi məşğul olan, tədqiqatlarının mühüm bir istiqaməti həmçinin yod-sənaye müəssisələrində, neft-kimya sənayesində çalışan şəxslərin görmə orqanlarına təsir edən amillərlə bağlı olan alimin elmi axtarışlarını yenilik adlandıran müəllif, həm də onun xalqımızın tarixin dərin qatlarından gələn gözəl ailə ənənələrinə sadiqliyindən də bəhs edir.

Ələddinqızı, N. Dünya oftalmologiya elminə töhfələrini verən böyük alim-Zərifə Əliyeva /Nəzakət Ələddinqızı //Səs.- 2022.- 15 aprel.- S.3. http://www.anl.az/down/meqale/ses/2022/aprel/791161(meqale).pdf

Yazıda elmə gətirdiyi yenilik və çəkdiyi zəhməti ilə dünya oftalmologiya elminə öz möhürünü vuran Zərifə xanım Əliyevanın klinik tədqiqat və eksperimentlərinin nəticəsi olan dissertasiyalarından danışılır, onun şəxsiyyətinə, elmi uğurlarına dair alimlərin söylədiyi yüksək fikirlər qeyd edilir.

Əmiraslanov, Ə. Nurlu ideallarda yaşayan alim /Əhliman Əmiraslanov //Azərbaycan.- 2022.- 15

aprel.- S.6.
http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/2022/aprel/791417.htm

Məqalədə Xalqın yaddaşında əbədilik qazanmış görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın həyat və elmi fəaliyyətinə toxunulur, tibb elminə verdiyi töhfələr, oftalmologiyanın qlobal problemlərinin elmi həlli yolunda çıxış etdiyi konkret təşəbbüslər qeyd olunur, uğurla yerinə yetirdiyi qayğıkeş ana, gözəl, vəfalı ömür-gün yoldaşı missiyası haqqında danışılır.

Hüseynova, İ. Zərifə Əliyeva fenomeni: Zəkanın nuru və xeyirxahlığın genetik yaddaşı /İradə Hüseynova //Azərbaycan.- 2022.- 27 aprel.- S.5.
http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/2022/aprel/793661(meqale).pdf

Məqalədə tanınmış ziyalı nəslin layiqli davamçısı olan Zərifə xanımın hər bir alim və tibb işçisi üçün başdan-başa örnək olan həyatından, həmçinin tədqiqatlarından aldığı uğurlu nəticələrindən, birbaşa rəhbərliyi ilə gənc alim və həkim-oftalmoloqların böyük bir nəslinin yetişməsində, milli oftalmologiyanın əsasının qoyulmasındakı rolundan bəhs olunur.

Xaspoladova, Ü. Əbədiyaşar insan /Ülkər Xaspoladova //Azərbaycan.- 2022.- 28 aprel.- S.7.
http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/2022/aprel/794013(meqale).pdf

Yazıda Nərimanov Rayon İcra Hakimiyyətinin təşkilatçılığı ilə alimin anadan olmasının 99-cu ildönümünə həsr olunmuş tədbir haqqında məlumat verilir.

Qurbanqızı, Z. Ürəklərdə əbədiləşən Zərifə xanım /Zümrüd Qurbanqızı //Respublika.- 2022.- 15 aprel.- S.5. http://www.anl.az/down/meqale/respublika/2022/aprel/791263(meqale).pdf

Məqalədə Xalq rəssamı Oqtay Sadıqzadənin yaratdığı və Ulu öndərin mənzilindəki iş otağında qoyulmuş Zərifə xanımın portretindən, həmçinin 8 il emalatxanada qalan və müəllifi Xalq rəssamı Ömər Eldarov olan, hazırda isə İncəsənət Muzeyinin birinci zalında qoyulmuş büstdən danışılır, 1997-ci ilin yazında Ömər Eldarovun görkəmli oftalmoloqun xatirəsini əbədiləşdirən "Elegiya" əsərinin təqdimat mərasimindəki xatirələr qeyd edilir.

Nəcəfova, C. Şəfalı əllər sahibi: Xalqımızın tarixində əbədiyaşar fenomen qadın Zərifə Əziz qızı Əliyeva /Cəmilə Nəcəfova //İki sahil.- 2022.- 28 aprel.- S.4. http://www.anl.az/down/meqale/iki_sahil/2022/aprel/793796.htm

Yazıda 2005-ci ildə Tallində Türk və Qafqaz Xalqları Mədəniyyəti Milli Cəmiyyətləri Assossiasiyasının təşəbbüsü ilə akademik Zərifə Əliyeva adına Şərq Mədəniyyəti Xalq Universiteti yaradıldığı, 22 may 2009-cu ildə Bakıda akademik Zərifə Əliyeva adına ən müasir tibb avadanlıqları, cihazlarla, laboratoriyalarla

təhciz olunmuş Göz Xəstəlikləri Elmi Tədqiqat İnstitutunun yeni binasının açılışının olması və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin açılış mərasimində çıxışındakı sözləri qeyd edilir.

2023

Dünya şöhrətli azərbaycanlı oftalmoloq: Zərifə Əliyeva - 100 //Xalq qəzeti.- 2023.- 7 mart.- S.10.
[**http://www.anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2023/mart/839324(meqale).pdf**](http://www.anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2023/mart/839324(meqale).pdf)

Məqalədə martın 6-da AMEA-nın akademik Ziya Bünyadov adına Şərqşünaslıq İnstitutunda görkəmli oftalmoloq-alim, akademik Zərifə Əliyevanın anadan olmasının 100 illik yubileyinə həsr edilmiş "Dəyişən dünyada qadın: Şərq və Qərb baxışı" mövzusunda keçirilmiş beynəlxalq elmi konfrans haqqında məlumat verilir.

Əliyeva, İ. Nurlu şəxsiyyət: Zərifə Əliyeva - 100 /İradə Əliyeva //Azərbaycan.- 2023.- 3 fevral.- S.10.
[**http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/2023/fevral/835235(meqale).pdf**](http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/2023/fevral/835235(meqale).pdf)

Məqalədə Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin "Akademik Zərifə Əliyevanın 100 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında" sərəncamında akademikin zəngin mənəvi irsinə layiqli qiymət verildiyi, alimin oftalmologiyanın aktual məsələlərinə dair uzunmüddətli araşdırmalarının uğurlu nəticəsi olan sanballı əsərlərinə, elmi təşəbbüslərinə, pedaqoji fəaliyyətinə, respublikamızda yüksəkixtisaslı kadrların hazırlanmasındakı

xidmətlərinə xüsusi diqqətin yönəldiyi vurğulanır, ömür tarixinə nəzər yetirilir.

Hüseynova, R. Böyük ziyalı, gözəl ana, vəfalı ömür-gün yoldaşı /Rəfiqə Hüseynova //Səs.- 2023.- 5 aprel.- S.4. http://www.anl.az/down/meqale/ses/2023/aprel/842931(meqale).pdf

Zərifə xanım Əliyevanın zəngin elmi və praktik fəaliyyətindən bəhs edilən məqalədə həm də onun sadə, təvazökar, nurlu bir insan kimi yaddaşlarda qaldığı, xatırlandığı bildirilir, onun gözəl ana, vəfalı ömür-gün yoldaşı, intellektual keyfiyyətləri özündə birləşdirən ziyalı kimi xatirəsinin qədirbilən xalqımızın qəlbində daim yaşayacağı qeyd edilir.

Qəlbinur, P. Ürək odu - göz işığı: Zərifə Əliyeva – 100 /Paşa Qəlbinur //Xalq qəzeti.- 2023.- 5 aprel.- S.5. http://www.anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2023/aprel/843053(meqale).pdf

Müəllif xatirə yazısında Zərifə xanım Əliyevanın elmi-pedaqoji, ictimai fəaliyyəti haqqında yazılanlardan fərqli qısaca öz müşahidələrini qələmə almışdır.

Qlaukoma korluğa səbəb olur: Zərifə Əliyeva – 100 //Xalq qəzeti.- 2023.- 11 mart.- S.11. http://www.anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2023/mart/840152(meqale).pdf

Məqalədə Milli Oftalmologiya Mərkəzi və Azərbaycan Oftalmoloqlar Cəmiyyətinin birgə təşəbbüsü ilə akademik Zərifə Əliyevanın anadan olmasının 100 illiyinə həsr edilmiş “Qlaukomanın müasir diaqnostikası və müalicəsi” mövzusundakı elmi-praktik konfrans haqqında məlumat verilir.

Mehralı, L. Evdən yox, eldən gedən insan – “Zərifə Əliyeva-100” /Lalə Mehralı //Səs.- 2023.- 11 aprel.- S.8-9. http://www.anl.az/down/meqale/ses/2023/aprel/844077(meqale).pdf

Məqalədə görkəmli alimin həyat və fəaliyyətindən bəhs olunur, onun haqqında məşhur oftalmoloqların, həmçinin ömür-gün yoldaşı Ulu Öndərin və oğlu cənab prezidentimizin xatirələri qeyd olunur.

Məmmədova, M. Bir xanım, bir həkim, bir həyat yoldaşı, bir ana tanıdıq /Mətanət Məmmədova //Səs.- 2023.- 26 yanvar.- S.8-10. http://www.anl.az/down/meqale/ses/2023/yanvar/833191(meqale).pdf

Məqalədə ötən əsrdə ən gözəl xanım, ən bacarıqlı həkim, ən dəyərli həyat yoldaşı və ən gözəl ana ömrünü yaşayan və bu gün hər bir azərbaycanlı qadın üçün nümunəyə çevrilən Zərifə xanım Əliyevanın nurlu həyat yolundan bəhs olunur.

Məmmədova, M. Xalqına müzəffər sərkərdə bəxş edən ana /Mətanət Məmmədova //Səs.- 2023.- 6 aprel.- S.4.

http://www.anl.az/down/meqale/ses/2023/aprel/843216(meqale).pdf

Məqalədə Zərifə xanım haqqında Azərbaycanın işğal olunan torpaqlarının azad olunması ilə tarixin 200 illik zaman kəsiyinin axarını dəyişən övladın anası kimi söhbət açılır, torpaq həsrətinə son qoyan, 90-cı illərin səhvini 2020-ci ildə düzəldən sərkərdəmiz haqqında, onun fikirlərinin gənclərimizin sosial şəbəkə manşeti olması vurğulanır və onların əsl övlad, əsl vətəndaş kimi prezidentimizdən çox şey öyrəndikləri diqqətə çatdırılır.

"Nurdan yaranıb nura qovuşan insan": Zərifə Əliyeva – 100 //Xalq qəzeti.- 2023.- 17 mart.- S.13.
http://www.anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2023/mart/840953(meqale).pdf

Yazıda Zərifə xanımın 100 illik yubileyinə həsr olunmuş və Bakı Konqres Mərkəzində keçirilmiş "Nurdan yaranıb nura qovuşan insan" adlı xatirə gecəsi haqqında məlumat verilir.

Paşayeva, T. Xatirələrdə yaşayan böyük alim, dəyərli ziyalı: Zərifə xanım Əliyeva-100 /Təranə Paşayeva //İki sahil.- 2023.- 8 aprel.- S.11.
http://www.anl.az/down/meqale/iki_sahil/2023/aprel/843930.htm

Azərbaycan tibb elmində silinməz izlər qoymuş, səhiyyəmizə böyük töhfələr vermiş akademik Zərifə xanım Əliyevanı xatırlayan müəllif görkəmli elm fədaisinin bir-birindən dəyərli 150-dən çox elmi əsərin, 12 monoqrafiyanın, 12 səmərələşdirici təklifin və dərs

vəsaitlərinin müəllifi olduğunu yazır və Azərbaycan oftalmologiya elmini bütün dünyada tanıdan bu görkəmli şəxsiyyətin açdığı yolun ildən-ilə genişləndiyini, zəngin irsinin, pedaqoji fəaliyyətinin dönə-dönə araşdırıldığını, öyrənildiyini və neçə-neçə tədqiqat əsərinin mövzusuna çevrildiyini vurğulayır.

Yüksək əqidənin ali məramı: Zərifə Əliyeva - 100 //Azərbaycan.- 2023.- 29 mart.- S.1.
http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/2023/mart/841810(meqale).pdf

Zərif qəlbli, xoş xasiyyətli, nəcib əməlli, şəfqətli ürəyə sahib Zərifə xanımın "Yüksək əqidə" adlı əsərindən fikirlərlə başlayan məqalədə kitabın hazırda həkimlik peşəsində çalışanlara, gələcəkdə həkimliyə yiyələnəcək şəxslərə, sözün həqiqi mənasında mənəvi yol xəritəsi, bəhrələnəcəkləri qiymətli məxəz olduğu bildirilir.

MÜNDƏRİCAT

Akademik Zərifə Əliyevanın 100 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı..........4

Tərtibçidən..6

Akademik Zərifə Əliyeva..7

Məqalələr..18